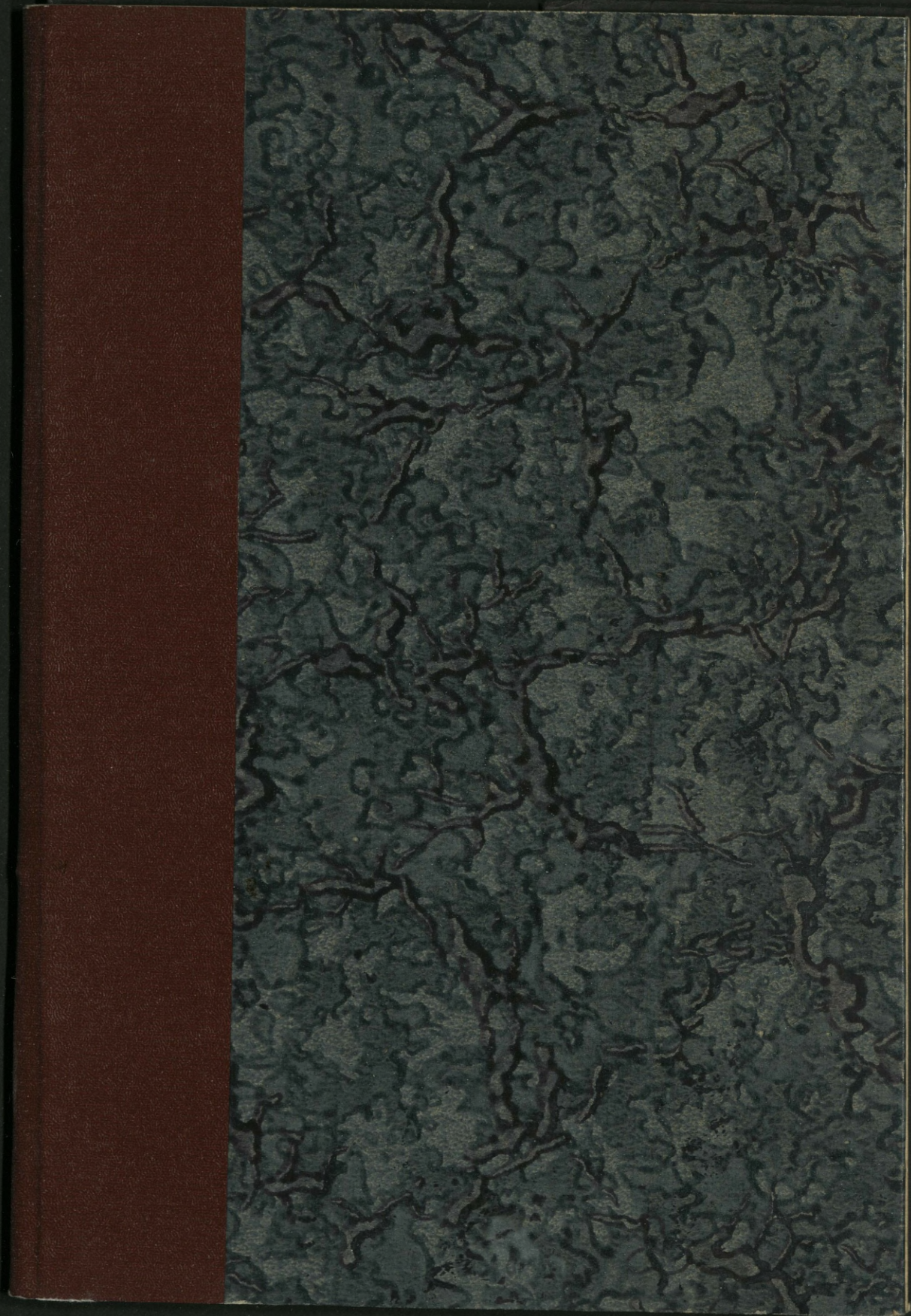
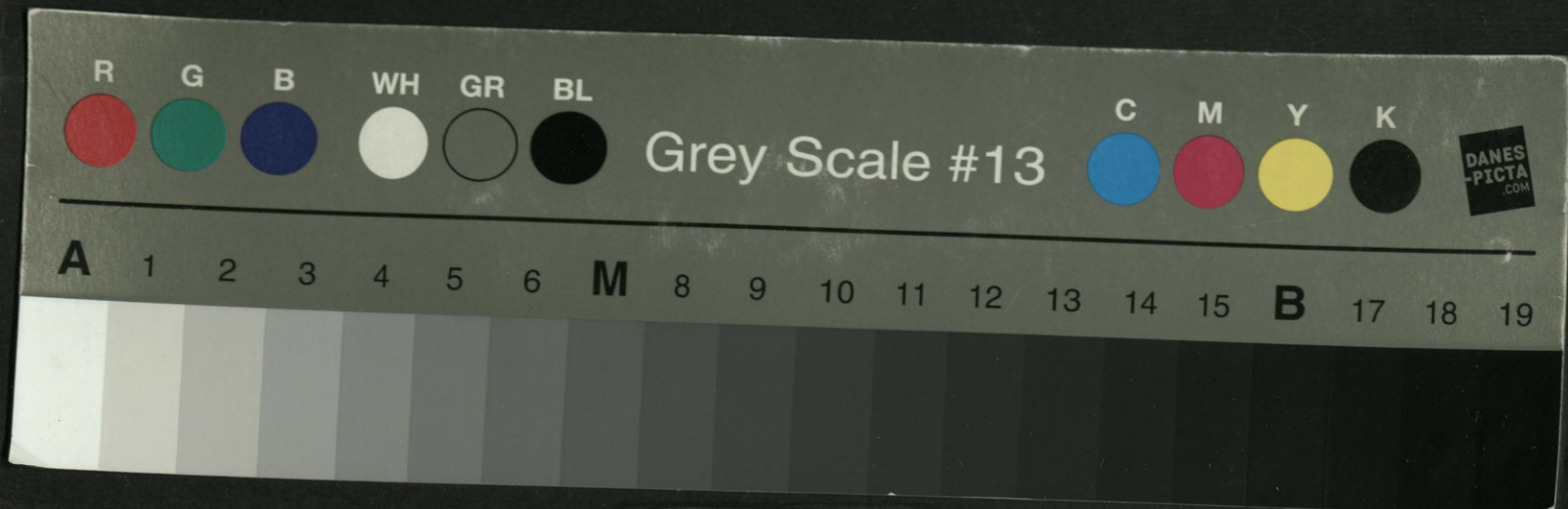
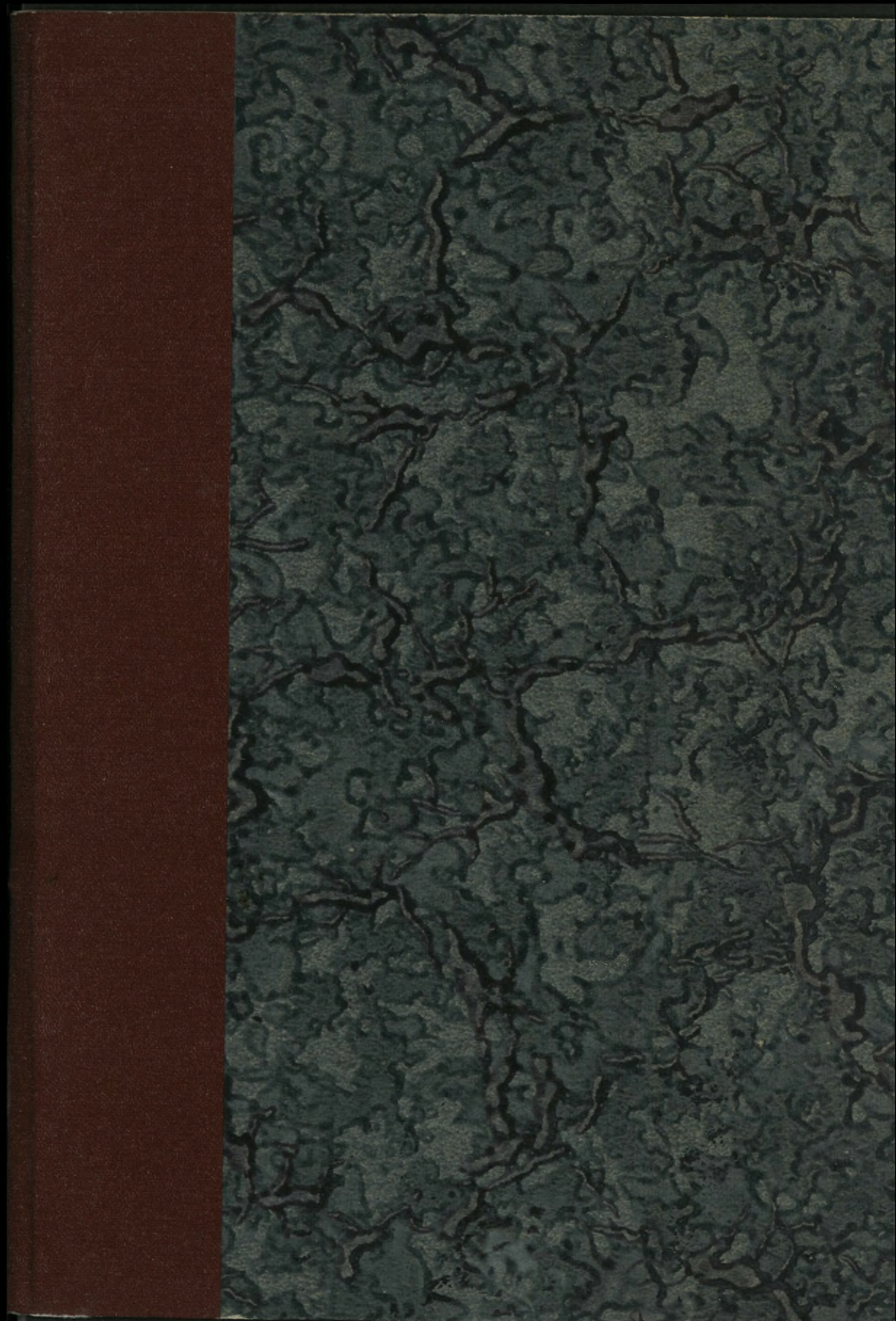

Wzrost do 18/30 71 / 3075
BIBLIOTEKA SPÓŁDZIELCZA Z. R. S. W.
Nr. 7

FRANCISZEK DĄBROWSKI

63/10

WYCHOWANIE SPÓŁDZIELCZE W WOJSKU

WARSZAWA
WYDAWNICTWO ZWIĄZKU REWIZYJNEGO
SPÓŁDZIELNI WOJSKOWYCH
1933.

BIBLIOTEKA SPÓŁDZIELCZA Z. R. S. W.
Nr. 7

FRANCISZEK DĄBROWSKI

WYCHOWANIE SPÓŁDZIELCZE W WOJSKU

WARSZAWA
WYDAWNICTWO ZWIĄZKU REWIZYJNEGO
SPÓŁDZIELNI WOJSKOWYCH
1933.

31872

SŁOWO WSTĘPNE

Działalność kulturalno-oświatowa, propagandowa i wykształcenia spółdzielczego, prowadzona przez Wojskowe Spółdzielnie Spożywców, a zawarta w krótkim przeglądzie niniejszego szkicu, — stanowi jednocześnie, pośrednio, skromny przyczynek do 10-letniej działalności Związku Rewizyjnego Spółdzielni Wojskowych, który rozpoczął swą działalność dnia 1 kwietnia 1923 roku.

Ruch spółdzielczy w Wojsku, reprezentowany przez ten Związek, współdziałając ideowo i gospodarczo ściśle z ruchem powszechnym, a w szczególności ze Związkiem Spółdzielni Spożywców Rz. Pol., może się dziś już poszczycić realnymi wynikami nie tylko w dziedzinie gospodarczej, lecz również jako jeden z czynników wychowania społecznego, zarówno kadry oficerów i podoficerów zawodowych, jak i szerokich rzesz szeregowych poborowych.

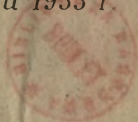
Wprowadzenie jednolitego systemu z zachowaniem twórczej inicjatywy miejscowych działaczy, — spółdzielnie wojskowe zawdzięczają w dużej mierze racjonalnej pomocy instrukcyjnej Związku, kursom i konferencjom przez niego organizowanym.

Niech mi wolno będzie, jako autorowi z zewnątrz, bezpośrednio tej pracy stojącemu, złożyć na tem miejscu wyraz uznania dla owocnej działalności Związku na tym odcinku pracy.

Pomyślne rezultaty, osiągnięte w pierwszym 10-leciu działalności, — niewątpliwie będą zachętą i pobudką do dalszych wysiłków w tym zakresie zarówno Związku, jak i spółdzielni przy nim skupionych.

FRANCISZEK DĄBROWSKI.

Warszawa, w kwietniu 1933 r.

I. Przesłanki ogólne.

Charakterystyczny i ciekawy odcinek spółdzielczości w Polsce — stanowi spółdzielczość w wojsku. Ze względu na specyficzne warunki i środowisko, praca propagandowa i kształcenie spółdzielcze ma specyficzne formy i metody. Nim przystąpimy do omówienia interesującego nas zagadnienia, słów kilka o samym ruchu spółdzielczym w wojsku polskim.

„W wojsku polskim podjęto organizację spółdzielczą w zaraniu formowania się armji. Znane są spółdzielnie żołnierskie z czasu najgorętszych walk o Niepodległość już w niektórych pułkach Legionów Polskich. Posiadamy wiadomości o założeniu „Stowarzyszenia Ekonomicznego Oficerów“ w Korpusie Wschodnim gen. Dowbór-Mośnickiego w 1918 roku. Zaraz po usunięciu okupantów powstaje w grudniu 1918 roku w Warszawie „Wojskowe Stowarzyszenie Spółdzielcze“ dla oficerów. Spółdzielnie żołnierskie, zakładane samorzutnie w latach 1919 i 1920 w obrębie 2-iej Armji gen. Rydza-Śmigłego na froncie bolszewickim, — wykazują już podstawy szersze: obok celów gospodarczych, — zwalczania szkodliwych pośredników przyfrontowych, — rozwijają one działalność społeczno-wychowawczą.

Po przejściu armji na stopę pokojową w 1921 r., powracają oddziały do garnizonów w kraju i rozpoczyna się okres drugi: intensywnej pracy przygotowawczej. Odtąd spółdzielnie wojskowe spożywców, oparte na Ustawie o spółdzielniach, uzyskują przez rejestrację sądową osobowość prawną i otrzymują w koszarach pewne udogodnienia personalne i lokalne, jako „agenda służbowa“, — czytamy we wstępie pierwszej „Statystyki Spółdzielni Wojskowych“ za 1924 rok.

Pierwszy w porządku chronologicznym rozkaz generała Berbeckiego z dnia 12 listopada 1920 r. p. t. „Przepisy tymczasowe dla kooperatyw działających na terenie 3-ciej Dywizji Legionów“, zaczyna się od słów:

„Nim zostaną wydane obowiązujące w całym wojsku statuty dla kooperatyw, w 3-ciej Dywizji Legionów będą do odwołania obowiązywać poniższe przepisy tymczasowe w celu uzgodnienia i planowości pracy spółdzielczej“.

W przepisach tych, w stosunku do spółdzielni żołnierskich, m. in. czytamy:

„Członkami kooperatywy mogą być wyłącznie szeregowi danego oddziału lub pododdziału. Należenie do kooperatywy jest dobrowolne. Wszyscy członkowie korzystają z równych praw. Żadne przywileje nie są dopuszczalne. — Połowa czystej nadwyżki z zakupów członków idzie na fundusz społeczny. Druga połowa idzie do podziału między członków w stosunku do poczynionych przez nich zakupów, lub, w razie uchwały walnego zgromadzenia, na cele społeczne. W razie likwidacji kooperatywy, pozostałość funduszu społecznego przelewa się na fundusz społeczny hurtowni dywizyjnej, lub na inne cele spółdzielcze w Dywizji, zgodnie z uchwałą zebrania ogólnego“.

Zaś w rozkazie Nr. 14/22 z dn. 4 kwietnia 1922 r. czytamy:

„Ruch spółdzielczy nie ogranicza się tylko do zaopatrywania potrzeb materialnych, ale w istocie jego tkwi wychowanie człowieka i obywatela“...

Już w tych, zwykle suchych i lakonicznych przepisach, przebija nie tylko zdrowa spółdzielcza zasada, ale jednocześnie i myśl społeczno-wychowawcza.

Myśli te i założenia pogłębiają i rozwijają swoją pracą codzienną, żywym słowem i słowem drukowanym czynni ideowi spółdzielcy, pracujący na tym odcinku.

Płk. J. Kustroń w jednej z pierwszych publikacji z tego zakresu, wydanej w 1922 r. p. t. „Ruch spółdzielczy w wojsku“ m. i. pisze:

„Wychowanie człowieka, obywatela, spółdzielcy, wszczępienie zdolności do współpracy i współżycia, wychowanie charakteru w środowisku solidarności i ofiarności — oto zadania społeczne ruchu spółdzielczego i jego propagandy“.

Myśli te rozwijają inni.

Kpt. Henryk Inlender, kierownik Związku Rewizyjnego Spółdzielni Wojskowych, w swym referacie na Kongresie Spółdzielni Spożywców Rzeczypospolitej Polskiej w Warszawie w 1923 r. p. t. „Wychowanie spółdzielcze w wojsku“, — daje następujące uzasadnienie tej strony działalności spółdzielni wojskowych:

„Wojsko jest trzecim z rzędu ośrodkiem wychowawczym po rodzinie i szkole. Jest czynnikiem tem ważniejszym, że najczęściej jest ostatnią szkołą, po której następuje już tylko życie i bardzo przykra nieraz praktyka życiowa.

Pamiętajmy, że żołnierz nasz wychodzi przeważnie ze środowiska włościańskiego i robotniczego i wraca doń po wypełnieniu obowiązku służby powszechnej. To środowisko stanowi więc o jego światopoglądzie społecznym, który akcja wychowawcza winna starać się rozszerzyć do horyzontu państwowego. Żołnierza chować należy, zdaniem naszym, na świadomego obrońcę granic państwa i podpórę Konstytucji Rzeczypospolitej. W dziedzinie gospodarstwa społecznego zaszcześcić w nim pragniemy spółdzielczość, jako broń przeciwko wybujałościom gospodarki kapitalistycznej.

Nasze zadania i cele w tym zakresie są te same, co wydziałów społeczno - wychowawczych spółdzielni cywilnych, jeno program, formy pracy i metody dostosować musimy do środowiska wojskowego“.

Dalej p. kpt. Inlender, stwierdzając, że spółdzielczość w wojsku polskim ma charakter wybitnie wychowawczy i samorządowy, dla pracy społeczno - wychowawczej przytacza następujące uzasadnienie i jednocześnie wytyczne:

a) stwierdzamy samorzutne powstanie i istnienie spółdzielni w wojsku;
b) spółdzielnia stanowi szkołę praktyczną, laboratorium pracy społecznej, w którym, jak w minijaturze, zapoznaje się żołnierz automatycznie z gospodarstwem społecznym;

c) samorządność organizacji przyzwyczaja żołnierza do dobrowolnie na się wziętego poczucia odpowiedzialności wobec kolegów;

d) spółdzielnia chroni żołnierza od wyzysku kantyniarza i przekupnia oraz od demoralizującego nieraz wpływu tych obcych w wojsku elementów;

e) nadwyżki i fundusze specjalne spółdzielni dopomagają do finansowania urządzeń kulturalnych, które w innych warunkach nie istniałyby, a żołnierz zdobywszy je niejako własnym wysiłkiem, tem chętniej z nich korzysta i z tem nawyknięciem po służbie wraca do środowiska cywilnego. Mamy tu na myśli czytelnie, biblioteki, świetlice, teatry, kina i urządzenia gastronomiczne, hygieniczne i t. p., któremi pochlubić się może już cały szereg spółdzielni pułkowych i okręgowych;

f) wreszcie, następuje na pewnej wyżynie rozwoju celowa działalność społeczno - wychowawcza wśród członków, finansowana i propagowana przez spółdzielnię. Organizuje się pogadanki, odczyty, wykłady, kursy informacyjne dla pracowników, kursy dokształcające ogólne i kursy dla analfabetów, do czego dopomagają referenci oświatowi oddziałów. Działalność ta rozciąga się oczywiście na cały oddział lub garnizon. Z drugiej strony wychowanie społeczne członków samych jest rzeczą konieczną, gdyż żołnierz, zapisujący się do spółdzielni, nie jest jeszcze spółdzielcą“.

Na tle tych przesłanek natury ideowej z jednej strony, a konieczności gospodarczych z drugiej,—rozвивa się organizacyjnie młody ruch spółdzielczy w wojsku polskim.

Przy Związku Rewizyjnym Spółdzielni Wojskowych, powołanym do życia w dn. 9 stycznia 1923 roku, obecnie (na 1 stycznia 1932 r.) skupia się 295 spółdzielni. Z tego przypada: 276 spółdzielni spożywców, 17 spółdz. mieszkaniowo - budowlanych, 1 pożyczkowo - oszczędnościowa i 1 wspólnego zaspokajania potrzeb.

Spółdzielnie wg. ostatniej (na 1/I - 1932 r.) statystyki liczą 32.922 członków fizycznych. Rejestrowani obecnie członkowie — to w 90% wojskowi zawodowi, a mianowicie: 64% podoficerowie, 21% — oficerowie, 6% urzędnicy i inni i tylko 9% szeregowi. Albowiem szeregowych indywidualnie obecnie spółdzielnie, z wyjątkiem kilku, nie rejestrują, a rejestrują zbiorowo, jako jednostki organizacyjne wojskowe, a to ze względów techniczno-organizacyjnych.

„Po przeszło 10 latach doświadczenia doszliśmy do wniosku, że jedynie praca ciągła, praca bezustanna uświadamiająca i wychowawcza, w duchu spółdzielczym, może nam pozwolić na gospodarcze ustabilizowanie się spółdzielni i uzasadnienie ideowej celowości ich prowadzenia”, czytamy w artykule: „Program wychowania spółdzielczego w Armji” (Wojskowy Przegląd Spółdzielczy z d. 15/IX-32).

W pracach propagandowych i spółdzielczo - wychowawczych widzimy jednakową troskę i wysiłki zarówno w stosunku do wojskowych zawodowych, jak szeregowych.

„Uwzględniając fakt, że do spółdzielni wojskowych należy tylko $\frac{2}{3}$ ogółu oficerów i zaledwie połowa podoficerów zawodowych, a ci, którzy należą do spółdzielni, niezawsze biorą czynny udział w życiu spółdzielni, — dla dalszego rozwoju ruchu spółdzielczego konieczne jest przeprowadzenie intensywniej i planowej pracy spółdzielczo - wychowawczej wśród rodzin wojskowych zawodowych, celem pozyskania dla czynnej pracy w spółdzielniach ogółu wojskowych zawodowych, by na pracy tej oprzeć można było dalszy rozwój ruchu spółdzielczego na terenie wojska. Do przeprowadzenia tej akcji chwila obecna specjalnie się nadaje z uwagi na ogólne dążenie wśród rodzin wojskowych zawodowych do zrównoważenia budżetów domowych, przejścia na zakupy gotówkowe i wyszukania tanich i solidnych źródeł nabywania artykułów codziennej potrzeby.

Wykazanie ogółowi wojskowych zawodowych tych korzyści materialnych i moralnych, jakie daje spółdzielnia, zjednanie ich na czynnych członków spółdzielni, jest obecnie wprost nakazem chwili i powinno być bezwzględnie zasadniczym postulatem programu pracy władz wojskowych spółdzielni.

W celu przyczynienia się do intensywniejszego rozwoju ruchu spółdzielczego na terenie Państwa, w celu podniesienia poziomu życia najszerzych warstw społeczeństwa i podniesienia przez to tężyzny fizycznej i wartości moralnej szerokich rzesz obywateli, jako czynników bardzo ważkich w ogólnem zagadnieniu obrony Państwa, władze spółdzielni wojskowych powinny wzmocnić i rozszerzyć pracę spółdzielczo - wychowawczą wśród szeregowych służby czynnej.

Pracę spółdzielczo - wychowawczą prowadzić należy praktycznie przez wzorową realizację hasel spółdzielczych na terenie spółdzielni i racjonalne zaspokajanie potrzeb członków, oraz zapewnienie im realnych korzyści z należenia do spółdzielni, jak również teoretycznie — przez zaznajamianie ogółu wojskowych z celem i zadaniem ruchu spółdzielczego w wojsku“.

Tezy powyższe zostały przyjęte przez konferencję ogólną - krajową przedstawicieli spółdzielni wojskowych w dniu 16 października 1932 r. w Warszawie, na podstawie wniosków referatu kpt. Czocha p. t. „Praca wychowawcza — nakazem chwili“.

„System obowiązkowej służby wojskowej, przy którym wszyscy obywatele kraju płci męskiej i to w wieku młodzieńczym, najbardziej po-

datnym na wpływy ideowe, muszą przez pewien okres czasu przebywać w szeregach skoszarowani, — stwarza podatny grunt dla zapoznania całego narodu ze spółdzielczością.

Spółdzielnia wojskowa powinna być dla żołnierza praktyczną szkołą wychowania gospodarczo - społecznego, zapoznać go z zasadami spółdzielczości i praktycznymi metodami wcielania tej idei w życie, aby po powrocie z wojska do życia cywilnego, mógł on przystąpić do pracy społeczno - gospodarczej na zasadach spółdzielczych“).

„Znaczenie spółdzielczości, jako czynnika wychowawczego w wojsku, polega przede wszystkim na atmosferze antyindywidualistycznej, jaką wnosi ona do życia pozasłużbowego. Nie w tem jednakże znaczeniu, aby miała przeciwdziałać lub nie doceniać wartości osobistych w jednostce, lecz aby zharmonizować te rozbieżne częstokroć pierwiastki w wysiłku zbiorowym.

„Spółdzielnia, jako minjatura życia społecznego w oddziale, uczy żołnierza podstawowych zasad, które będą dlań cennymi wskaźnikami postępowania zarówno w czasie pełnienia służby wojskowej jak i w cywilu““).

Uzasadnienie powyższego założenia znajdujemy w cytowanej już książce „Żołnierz - Spółdzielca“, w artykule J. Wolskiego p. t. „Wojsko jako teren spółdzielczy“.

„Najważniejszym pierwiastkiem ducha spółdzielczego jest poczucie solidarności. A wojsko jest środowiskiem najbardziej wrażliwym na hasła solidarności: praktycznie jest wychowane w duchu najwyższej solidarności i poświęcenia dla sprawy ogólnej i wzajemnej pomocy.

Ponieważ wojsko jest integralną częścią społeczeństwa, więc i poziom wyrobienia społecznego jest w wojsku taki sam mniej więcej, co w społeczeństwie. Natomiast wojsko ma pomyślne warunki dla podnoszenia u siebie tego poziomu. Po pierwsze — wojsko składa się przeważnie z ludzi młodych, poddających się łatwiej wpływowi społeczno - wychowawczemu. Po drugie — w wojsku żołnierze żyją razem, gromadą, a więc w warunkach bardzo pomyślnych dla rozwoju uczuć i pojęć społecznych. Po trzecie — w wojsku praca oświatowa może być prowadzona znacznie intensywniej, aniżeli w każdym innym środowisku dorosłych“.

Oto program pracy w stosunku do szeregowych, przyjęty przez wyżej wspomnianą konferencję ogólnie - krajową przedstawicieli spółdzielni wojskowych (16.X.1932 r.) na podstawie też referatu por. Marynowskiego p. t.: „*Zadania społeczne i prace wychowawcze spółdzielni wojskowych*“:

*) „Żołnierz-Spółdzielca“, str. 62, art. p. t. „Czem być powinna spółdzielnia wojskowa dla żołnierza i społeczeństwa“.

**) „Żołnierz - Spółdzielca“, str. 63 i 65, artykuł ppor. W. Śniegockiego p. t. „Rola kooperacji w wychowaniu wojskowym“.

I. Spółdzielczość jako kierunek życia społecznego:

- 1 — powszechność idei spółdzielczej,
- 2 — żywotność idei spółdzielczej.

II. Zadania społeczne spółdzielni wojskowych:

1 — Wychowanie żołnierza niezawodowego na uspołecznionego obywatela przez:

- a) pobudzanie w nim zainteresowań społecznych,
- b) wytworzenie w nim poczucia jedności społecznej w dziedzinie kultury duchowej i materialnej,
- c) przygotowanie do życia w zorganizowanej grupie.

2 — WYROBIE NIE W ŻOŁNIERZU POCZUCIA SAMORZĄDU GOSPODARCZEGO PRZEZ:

- a) przyswojenie żołnierzowi minimum wiadomości w dziedzinie organizacji społecznej,
- b) wyrobienie w nim poczucia rzeczywistości gospodarczej i duchowej,
- c) przywiązanie go do formy spółdzielczej.

3 — DZIAŁALNOŚĆ KULTURALNO - OŚWIATOWA SPÓŁDZIELNI WOJSKOWYCH.

- a) przyzwyczajanie żołnierzy do czystości, estetyki i porządku,
- b) organizowanie oraz popieranie placówek kulturalno - oświatowych na terenie własnych oddziałów,
- c) kształcenie żołnierzy na propagatorów spółdzielczości.

III. Prace wychowawcze spółdzielni wojskowych:

1 — Pobudzanie wśród żołnierzy zainteresowań społecznych przez:

- a) słowną i drukowaną propagandę na korzyść „Polskiego Białego Krzyża“, „Polskiego Czerwonego Krzyża“, „Ligi Obrony Powietrznej Państwa“, „Towarzystwa Czytelni Ludowych“ i t. p.
- b) współdziałanie z żołnierzami na korzyść imprez organizowanych przez „P. B. K.“, „P. C. K.“, „L. O. P.“ i „T. C. L.“ i t. p.
- c) urządzenie obchodów „Dnia spółdzielczości“ i „Dnia oszczędności“.

2 — Wytwarzanie poczucia jedności społecznej w dziedzinie kultury materialnej i duchowej przez:

- a) uświadomienie istoty sił społecznych,
- b) wykazanie dobrodziejstw zbiorowego wysiłku pracy i braterstwa jednostek i grup,
- c) popularyzowanie osobistości i założeń społecznych, stanowiących najcenniejsze wartości w całości polskiej ideologii społecznej.

3 — Przygotowanie do życia w zorganizowanej grupie przez:

- a) udział żołnierzy w życiu spółdzielni oddziałowej: skutecznianie zakupów indywidualnie i zbiorowo, czynny udział w informacyjnych zgromadzeniach członków, udział w charakterze gości na zwyczajnych walnych zgromadzeniach członków,
- b) udział żołnierzy w życiu placówek organizowanych, bądź też wspieranych przez spółdzielnie,
- c) udział żołnierzy w imprezach okolicznościowych, organizowanych przez spółdzielnie.

4 — Wyrabianie poczucia samorządu gospodarczego przez:

- a) zapoznanie żołnierzy ze strukturą organizacji spółdzielczych,
- b) uświadomienie żołnierzom spraw natury formalno - prawnej w organizacji spółdzielczej,
- c) wyjaśnienie żołnierzom ideologii spółdzielczej, jako jednej z form samorządu gospodarczego.

5 — Wyrabianie poczucia rzeczywistości gospodarczej i duchowej przez:

- a) scharakteryzowanie żołnierzom typów organizacji spółdzielczych oraz ich zadań,
- b) wyjaśnienie żołnierzom stosunku spółdzielczości do państwa i postępu kulturalnego społeczeństw,
- c) zapoznanie żołnierzy z polskim dorobkiem spółdzielczym,

6 — Przywiązywanie żołnierza do formy spółdzielczej przez:

- a) stale wykazywanie dobrodziejstw kulturalnych i materialnych uzyskanych przez członków i oddział z racji funkcjonowania spółdzielni,
- b) stałą propagandę spółdzielczą,
- c) rozpowszechnianie literatury spółdzielczej.

7 — Przyzwycajanie żołnierzy do czystości, porządku i estetyki przez:

- a) odpowiednie urządzenie i utrzymanie własnych przedsiębiorstw,
- b) staranny dobór asortymentu towarów,
- c) wysoki poziom sprzedaży i ekspedycji towarów,

8 — Organizowanie oraz popieranie placówek kulturalno-oświatowych na terenie własnego oddziału przez:

- a) tworzenie i popieranie bibliotek,
- b) wspieranie świetlic,
- c) wspieranie kin i teatrów oddziałowych,
- d) popieranie imprez sportowych,
- e) współdziałanie w urządzaniu obchodów państwowych, spółdzielczych i pulkowych.

9 — Kształcenie żołnierzy na propagatorów spółdzielczości przez:

- a) organizowanie wycieczek do ważniejszych ośrodków spółdzielczych,
- b) organizowanie i prowadzenie kursów spółdzielczych dla żołnierzy, okazujących zainteresowanie w tym kierunku,
- c) obsyłanie kursów, organizowanych przez pokrewne lub centralne instytucje spółdzielcze.

II. Praca kulturalno-oświatowa i propagandowa.

Przystępując do przeglądu form pracy społeczno - wychowawczej i propagandowej, zaczynamy od prac o charakterze ogólnym, kulturalno-oświatowym, jako podstawy i fundamentu kształcenia i wychowania spółdzielczego. Wystarczy przejrzeć poniżej przytoczoną tabelkę z wy-

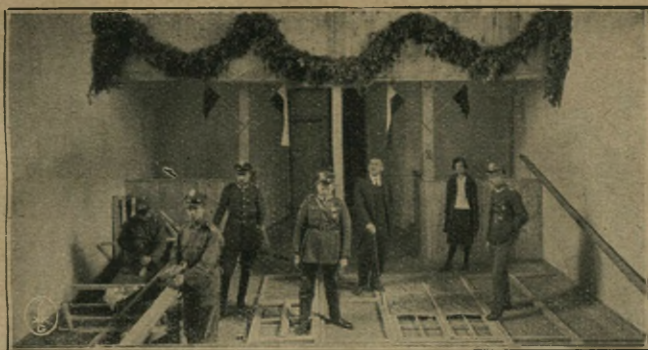
kazem form tej pracy i przypatrzeć się coraz bardziej rosnącej liczbie poszczególnych placówek, aby stwierdzić, że praca społeczno-wychowawcza na terenie spółdzielni wojskowych odbywa się od podstaw, że wyżej cytowane przesłanki ogólne poszczególnych działaczy na tym odcinku ruchu spółdzielczego w Polsce, — mają swój odpowiednik w praktyce życia codziennego.

FRAGMENTY ŚWIETLICY SPÓŁDZIELNI 24 PP. W ŁUCKU WRAZ Z CZYTELNIĄ I BIBLIOTEKĄ.

WYKAZ PLACÓWEK KULTUR.-OŚWIATOWYCH.

Rok	Stale referaty ośw. przy sp.	Świetlice	Biblijoteki	Czytelnie (i. pren. czasop.)	Radio — odbiorniki	Teatry amatorskie	Kina	Korty tenisowe	Kręgielnie	Herbaciarnie i gospody	Fryzjernie	Inne
1924	—	—	22	—	—	6	7	—	—	95	90	—
1926	5	25	36	232	12	12	26	—	5	41	39	15
1927	30	59	47	374	43	18	27	4	8	46	52	24
1928	60	99	72	623	98	20	32	9	16	84	56	33
1929	67	118	97	709	97	21	38	16	19	99	60	44

„GWIAZDKA” W STRAŻNICACH K. O. P.
Przygotowanie sceny do świątecznego widowiska

Propaganda spółdzielczości — rzuca na tło tej pracy kulturalno - oświatowej, jakby na grunt przygotowany do siewu, wydaje coraz lepsze rezultaty. Tu na pierwszy plan, jako masowe i jednocześnie efektowne formy propagandy, wysuwają się obchody „Dnia Spółdzielczości” i „Dnia Oszczędności”, stosowane na terenie spółdzielczości wojskowej od chwili wprowadzenia tych „Dni” w Polsce. Uroczyste przemówienia i pogadanki, odpowiednio dobrane przedstawienia amatorskich teatrów spółdzielczych, śpiew, muzyka, na tle odpowiednio udekorowanych sal tych zgromadzeń, rozdawane w dniu tym odezwy - ulotki, a czasem i inne upominki, nie mogą nie pozostawić wrażenia i przejść bez echa.

Wykorzystywane są również uroczyste przyjęcia nowych rekrutów, demobilizacja „starej wiary”, święta pulkowe, rocznice narodowe przy których zawsze „doczepi się” pogadankę lub wykład o treści spółdzielczej lub społeczno - wychowawczej.

Spółdzielnie wojskowe pamiętają o tradycjach i radościach o charakterze zwyczajowo - religijnym i urządzają „Choinkę Spółdzielczą”.

„Wojskowy Przegląd Spółdzielczy — Spolem”, z dnia 25 listopada 1932 r. pisze w sposób następujący w tej sprawie:

„Pamiętajmy u progu świąt Bożego Narodzenia, że miłym obowiązkiem władz spółdzielni, jako gospodarzy tych rodzin spółdzielczych, jacyemi są w przenośni nasze spółdzielnie żołnierskie, — jest urządzenie Choinki Spółdzielczej.

Zorganizowanie takiej choinki, połączonej zaleźnie od warunków miejscowych ze stołem Wigilijnym, jest nie tylko obowiązkiem, lecz również doskonałym środkiem propagandy wśród członków i ich rodzin, oraz wśród szeregowych niezawodowych, tej szarej braci żołnierskiej, pozostającej w dzisiejszych ciężkich czasach częstokroć w murach koszarowych.

Za najlepszy sposób uczczenia tego religijnego i tradycyjnego zarazem święta uważać należy:

- 1) urządzenie choinki żołnierskiej przez spółdzielnię ze skromnymi podarkami dla dzieci członków pod choinką, na które znajdą się z pewnością odpowiednie artykuły w asortymencie sklepu, mile jako upominek, a nie stanowiące większego uszczerbku w wartości bilansowej rimanentu, lub też dary okolicznościowe od stałych dostawców;
- 2) zastawienie stołu Wigilijnego dla żołnierzy — szeregowych niezawodowych, pozbawionych w tej uroczystej chwili stołu i ciepła rodzinnego; żołnierze ci bowiem są nie tylko odbiorcami spółdzielni, lecz społecznie biorąc, jej faktycznymi członkami, o których dobro materialne i wychowanie obywatelskie dbać winna spółdzielnia oddziałowa;
- 3) połączenie z choinką wieczoru produkcji artystycznych, w których programie znaleźć się winno okolicznościowe przemówienie przedstawiciela władz spółdzielni, jako gospodarza, przemówienie p. Dowódcy Oddziału lub jego delegata, oraz kilka kolend i piosenek żołnierskich, gra instrumentalna, deklamacje, wyświetlenie przeznaczonego lub filmów odpowiednich z objaśnieniami.

Pamiętajmy w Wigilię świąt Bożego Narodzenia o braterskim skupieniu i ugoszczeniu żołnierzy pod „Choinką Spółdzielczą“!

„GWIAZDKA” W STRAŻNICACH K. O. P.

Za stołem wigilijnym w świetlicy spółdzielczej

Film spółdzielczy „Pod tęczowym sztandarem“, wyprodukowany w 1930 roku, oparty na akcji terenu spółdzielczości wojskowej przy umiejętnem nawiązaniu do ogólnego ruchu spółdzielczego, stanowi doskonały środek propagandowy zarówno w „Dniu Spółdzielczości i Oszczędności“, jak i przy innych uroczystościach i okazjach pracy propagandowej. — Wyświetlany przedewszystkiem przez kina własne spółdzielcze, jak również dzięki zabiegom organizacji spółdzielczych, jest wyświetlany przez niektóre kina prywatne, jako nadprogram.

Plakaty obrazowe, sentencje i myśli spółdzielcze, zdobiące ściany licznych już dziś lokali spółdzielni wojskowych, stanowią również tę formę dostępną i łatwo-strawną masowej propagandy.

Liczne już dziś pogadanki i odczyty, ilustrowane najczęściej obrazami projekcyjnymi, wykłady z zakresu spółdzielczości na różnego rodzaju kursach urządzanych w wojsku, — stanowią tę formę propagandy, która jest przejściem do nauczania spółdzielczości.

Inteligentniejsi, więcej ciekawi i rozbudzeni tą akcją propagandową sięgają do słowa drukowanego, — do pism i książek o treści spółdzielczej. Udostępniają je liczne, bo sięgające razem do tysiąca, spółdzielcze czytelnie, biblioteki, świetlice, w których każdy chętny znajdzie Wojskowy Przegląd Spółdzielczy „Spolem“ — i inne pisma spółdzielcze, a w bibliotekach liczne książki o treści spółdzielczej. Znajdzie przedewszystkiem książki specjalnie przystosowane w swej formie i treści do czytelnika - żołnierza, jak:

1. Praca zbiorowa p. t. „Żołnierz - Spółdzielca“.
2. Mjr. Cz. Szymkiewicz p. t. „Wspólnymi siłami“.
3. Praca zbiorowa p. t. „Wojsko na szlaku spółdzielczym“.

III. Kształcenie.

Dla prowadzenia akcji kulturalno - oświatowej, propagandowej, dla należytego postawienia pracy organizacyjnej, administracyjnej i gospodarczej — potrzebny jest i na tym odcinku ruchu spółdzielczego zastęp pracowników i działaczy, umiających w tych specyficznych warunkach i środowisku owocnie pracować.

„Aby swe zadanie należycie wypełnić, potrzebuje spółdzielczość odpowiednich ludzi, — fachowych a zarazem ideowych, aby ruch spółdzielczy ani na chwilę nie zboczył na manowce i nie stanął w swoim zwycięskim pochodzie.

Trzeba więc wyszkolić i wychować tych pionierów spółdzielczości, a najskuteczniejszym po temu środkiem są kursy kooperacji. Na kursach należy wykladać nietylko przedmioty z wiedzy fachowej, lecz najgłówniejszem zadaniem kursów winno być wychowanie ideowych spółdzielców, którzy później rozproszeni po całej Polsce, będą pionierami spółdzielczości“).

*) Gen. bryg. Pachucki, artykuł: „Konieczność wyszkolenia spółdzielczego“ — książka zbiorowa „Żołnierz - Spółdzielca“ str. 85.

SŁUCHACZE I WYKŁADOWCY KURSU SPÓŁDZIELCZOŚCI, ODBYTEGO W DN. 28-30 SIERPNIA 1922 ROKU
W WARSZAWIE.

Kursy spółdzielczości. Poniższa tabelka kursów spółdzielczości, zorganizowanych i przeprowadzonych przez wojskowe instytucje spółdzielcze, aczkolwiek nie daje pełnego obrazu, albowiem są w niej duże luki z braku danych, daje nam pojęcie o wysiłku w tym zakresie.

Rok	Liczba kolejna	Czas trwania kursu	Liczba uczestników	Uczestnicy	Siedziba
1920	1	6 dni	—	—	Poznań
1921	2	2 miesiące	24	—	Lublin
"	3	3 dni	7	Podoficerowie	Lida
"	4	15 "	20	—	—
"	5	3 miesiące	18	Oficerowie	Warszawa
"	6	7 tygodni	50	—	Kraków
"	7	6 "	22	—	Lwów
"	8	4 "	28	—	—
"	9	3 "	57	Podoficerowie	Lida
"	10	4 "	17	Szeregowi	Starogard
"	11	4 "	27	Szeregowi i osadn.	Lida
"	12	10 dni	—	—	Poznań
1922	13	3 miesiące	20	—	Kobrzyń
"	14	5 tygodni	—	Oficerowie zdemob.	Warszawa
"	15	2 dni	34	Oficerowie i podof.	"
"	16	2 "	30	"	"
"	17	5 tygodni	18	Szeregowi	Lwów
1923	18	4 "	28	"	Kraków
"	19	4 "	24	"	Łódź
"	20	6 "	35	"	Brześć n/Bugiem
"	21	3 "	22	"	Łódź
"	22	2 "	42	"	Grodno
"	23	2 "	29	"	Poznań
"	24	10 dni	—	Podoficerowie	Grudziądz
1929	25	3 miesiące	50	"	Modlin
"	26	14 dni	19	Oficerowie i podof.	Brześć n/Bugiem
"	27	6 "	32	"	Poznań
"	28	12 "	25	Podoficerowie	Kraków
"	29	10 "	27	Oficerowie i podof.	Warszawa
"	30	4 "	29	"	Łódź
1930	31	14 "	30	"	Toruń
1932	32	3 "	32	"	Brześć
"	33	3 "	30	"	Kraków
"	34	3 "	19	"	Lwów
"	35	14 "	25	"	Warszawa

Dla przykładu podajemy tematy wykładów na kursach urządzanych w ostatnim 1932-im roku.

3-dniowe kursy miały charakter informacyjny, przeprowadzane były w okręgach dla władz i kierowników spółdzielni, program obejmował następujące zagadnienia:

1) Przystosowanie gospodarki spółdzielni do obecnej sytuacji finansowej w handlu,

- 2) Zadania Rad Nadzorczych i Związku,
- 3) Funkcje nadzorcze i opiekuńcze d-cy formacji,
- 4) Dotychczasowe i nowoobowiązujące ustawodawstwo skarbowe w odniesieniu do spółdzielni wojskowych,
- 5) Najważniejsze wiadomości z ustawodawstwa wekslowego i społecznego,
- 6) Rozkazodawstwo wojskowe a ustawodawstwo spółdzielcze,
- 7) Dlaczego spółdzielnie wojskowe winny prowadzić pracę wychowawczą wśród członków i szeregowych niezawodowych,
- 8) Jak winna być dzielona nadwyżka,
- 9) Pytania, informacje.

12-to dniowy kurs dla kierowników handlowych wojskowych spółdzielni spożywców przeprowadzony był w Warszawie przy współudziale Średniej Szkoły Spółdzielczej z następującym programem:

- 1) Otwarcie kursu,
- 2) Organizacja spółdzielni spożywców w wojsku,
- 3) Aktualne zagadnienia z ustawodawstwa: skarbowego, wekslowego i społecznego,
- 4) Praktyczne wskazówki z towaroznawstwa,
- 5) Zagadnienia kryzysowe z zakresu polityki finansowej i gospodarczej spółdzielni,
- 6) Urządzenie i prowadzenie sklepu,
- 7) Sztuka sprzedawania i reklama spółdzielcza,
- 8) Zagadnienie doboru asortymentu towarów,
- 9) Gospodarcze założenia spółdzielni,
- 10) Zadania społeczne i prace wychowawcze spółdzielni wojskowych,
- 11) Podział kompetencji i prac organów spółdzielni,
- 12) Administracja spółdzielni,
- 13) Przystosowanie rachunkowości do celów gospodarczych,
- 14) Czytanie bilansów,
- 15) Zwiedzanie i pokazy naukowe,
- 16) Dyskusje i repetycje.

Wykłady spółdzielczości. Obok specjalnych kursów spółdzielczości na terenie pracy oświatowej w wojsku przyjęto za zasadę, że naukę — wykłady spółdzielczości — uwzględnia się zarówno na różnego rodzaju kursach jak i w szkołach, kształcących oficerów i podoficerów, rzecz naturalna, przystosowując zakres i poziom wykładów do uczestników. Poniżej podajemy tabelkę ewidencji tych wykładów w pierwszych latach:

Konferencje, organizowane w poszczególnych garnizonach, w których istnieje więcej spółdzielni związkowych, względnie organizowane przez zaproszenie delegatów spółdzielni sąsiadujących garnizonów oraz konferencje, przeprowadzane w poszczególnych okręgach korpusowych, znajdują duże zastosowanie w organizacjach spółdzielczych w wojsku, w szczególności w ostatnich latach. Tak np. w 1931 roku urządzone były takie konferencje w następujących miejscowościach: Brześciu n/Bugiem, Częstochowie, Jarosławiu, Krakowie, Lwowie, Poznaniu, Równem, Toruniu, Warszawie i Wilnie.

W konferencjach tych biorą zwykle udział członkowie Rad Nadzorczych, Zarządów i Kierownicy spółdzielni, a tematami ich obrad są aktualne zagadnienia bieżące w pracach spółdzielni.

Rok	Liczba kolejna	Liczba g. wykład.	Liczba uczestn.	Uczestnicy kursu	Rodzaj kursu	Siedziba kursu
1920	1	7	50	Oficerowie	Kurs dla referatów ośw.	Warszawa
1921	2	14	36	"	"	"
"	3	6	30	Instrukt. ośw.	Kurs dla instruktorek ośw.	"
1922	4	10	35	Oficerowie	Kurs polonist. dla ofic.	"
"	5	10	—	"	Kurs dla ofic. instr. gosp.	"
"	6	8	30	"	Kurs ośw. dla oficerów	Kraków
1923	7	8	30	"	"	"
"	8	13	32	Podoficerowie	Kurs dla podofic. gospod.	Grodno
"	9	8	30	Oficerowie	Kurs ośw. dla oficerów	Kraków
"	10	4	44	"	Kurs dla aspir. intendenck.	Warszawa
"	11	12	14	"	Kurs ośw. dla oficerów	Poznań
"	12	8	27	"	"	Kraków
"	13	13	—	Podoficerowie	Kurs dla podofic. gospod.	Grodno

Tak np. w 1932-im roku program 1-o dniowych konferencyj garnizonowych obejmował następujące zagadnienia:

1) Sprawy organizacyjne:

- a) Stan prawno - organizacyjny spółdzielni wojskowych: ustawodawstwo spółdzielcze, rozkazodawstwo wojskowe;
- b) ustawodawstwo skarbowe w odniesieniu do spółdzielni wojskowych: podatek przemysłowy, podatek dochodowy, opłaty stemplowe;
- c) współpraca Związku Rewizyjnego ze spółdzielniami.

2) Sprawy gospodarcze:

- a) stan finansowy spółdzielni garnizonu i polityka finansowa;
- b) gospodarka spółdzielni garnizonu: źródła zakupów, zakupy za gotówkę i na kredyt, zakupy zbiorowe sąsiadujących spółdzielni, kalkulacja, ceny rynkowe i niżej rynkowych, sprzedaż za gotówkę i na kredyt, obroty i koszty handlowe;
- c) wytyczne dla gospodarki na najbliższą przyszłość.

3) Zagadnienia propagandowe i wychowawcze:

- a) zadania społeczno - wychowawcze spółdzielczości wogóle a specjalnie w wojskowej spółdzielczości;

b) sposoby realizacji tych zadań przez spółdzielnie wojskowe: metody propagandy i wychowania spółdzielczego wśród wojskowych zawodowych i wśród szeregowców; świadczenia finansowe spółdzielni na ten cel, podział prac w tym zakresie wśród członków władz spółdzielni.

Działalność instrukcyjna i rewizyjna. Do form stałej pracy społeczno-wychowawczej i szkolenia należy zaliczyć pracę instrukcyjną i rewizyjną. Praca w pierwszym roku (1922), prowadzona przez Wydział Lustracyjny Centrali Spółdzielni Wojskowych, z chwilą powołania samodzielnego Związku Rewizyjnego Spółdzielni Wojskowych, zostaje ujęta w systematyczne normy organizacyjne. Związek, obok rewizji ustawo-

wych, analogicznie do rozwiniętej działalności oświatowo-kulturalnej i propagandowej w spółdzielniach, poświęca dużą uwagę sprawom i zagadnieniom instrukcyjnym; obok rewidentów, w gronie swych pracowników posiada specjalistów instruktorów i referenta wychowania spółdzielczego.

Instruktorzy i rewidentzi biorą udział:

- a) w konferencjach z dowódcami formacji oraz władzami spółdzielni, na których omawiane są wyniki rewizji oraz udzielane są wskazówki w zależności od poruszanych spraw;
- b) w walnych zgromadzeniach;
- c) w organizowaniu konferencji okręgowych i garnizonowych;
- d) przeprowadzają specjalne rewizje instrukcyjne;
- e) odbywają konferencje z władzami i pracownikami spółdzielni, aby stwierdzić postęp w sanowaniu poszczególnych spółdzielni oraz wykonanie wniosków i zleceń porewizyjnych;
- f) udzielają instrukcji drogą korespondencyjną;
- g) opracowują artykuły instrukcyjne do „Wojskowego Przeglądu Spółdzielczego“.

Obok „Wojskowego Przeglądu Spółdzielczego — Spolem“, który jest wydawany jako organ instrukcyjny przez Związek od chwili jego powstania (od 1922 r.), Związek od 1924 r. opracowuje i wydaje rok rocznie — „Statystykę Spółdzielni Wojskowych“, która jest zbiorem informacji i wskazówek praktycznych dla pracowników i władz spółdzielni.

Kontakt z ogólnym ruchem spółdzielczym. Na zakończenie należy podkreślić, że kierownictwo i władze Związku, jak również pracownicy i działacze poszczególnych spółdzielni starają się utrzymać jak najżywszy kontakt z ogólnym (cywilnym) ruchem spółdzielczym w kraju, a w miarę możliwości i z zagranicą.

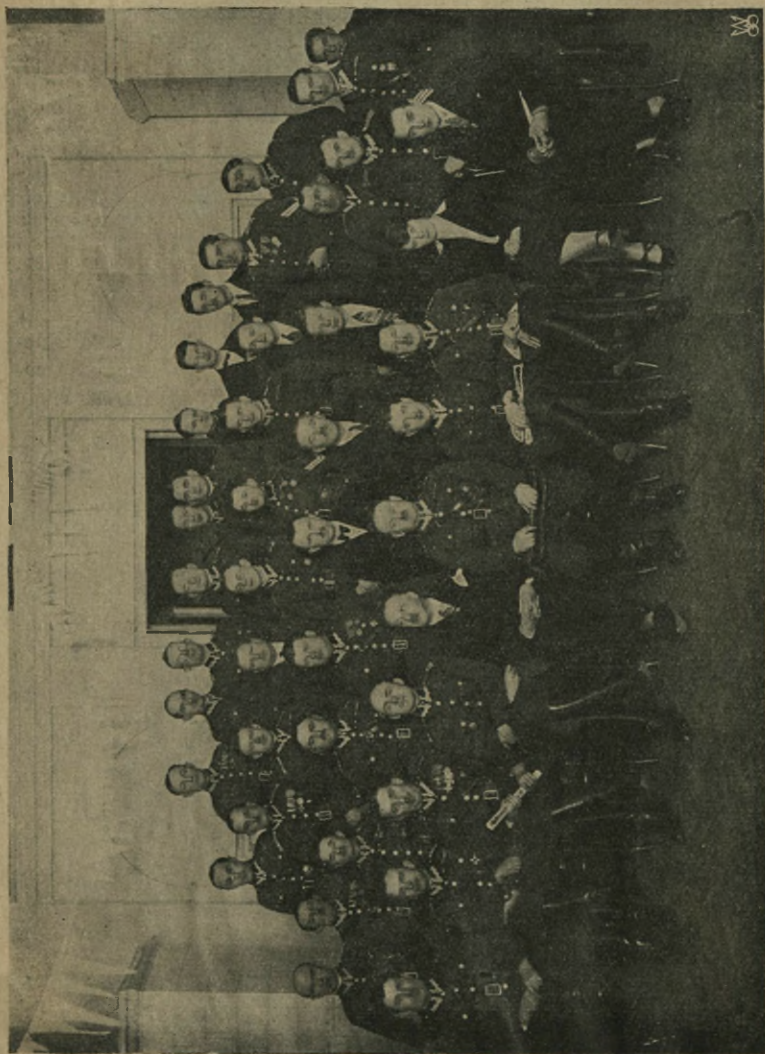
„Wojskowy Przegląd Spółdzielczy“ od początku jest wydawany w porozumieniu z redakcją „Spolem“, organem Związku Spółdzielni Spożywców Rzeczypospolitej Polskiej, wykorzystując część materiału z tego pisma. Związek R. S. W. współdziała, a pracownicy i działacze spółdzielni wojskowych korzystają ze Spółdzielczych Kursów Korespondencyjnych oraz innych kursów, organizowanych i prowadzonych przez Związek „Spolem“. Przy organizowaniu kursów we własnym zakresie, Zw. R. S. W. zaprasza prelegentów-praktyków ze spółdzielczości cywilnej. Zw. Rew. S. W. jest również jednym z założycieli Średniej Szkoły Spółdzielczej im. Romualda Mielczarskiego w Warszawie.

Organizacje spółdzielcze wojskowe i ich reprezentanci biorą udział w różnego rodzaju konferencjach, zjazdach, uroczystościach ruchu spółdzielczego ogólnego i wzajem zapraszają reprezentantów tego ruchu na swoje uroczystości.

Wreszcie codzienne stosunki gospodarcze, jakie utrzymują spółdzielnie wojskowe spożywców z Hurtownią, zakładami wytwórczymi i Bankiem „Spolem“ — wszystko to razem jest doskonałą szkołą społeczno-gospodarczą, jest przygotowaniem do życia gospodarczego i społecznego w ogóle, a spółdzielczego w szczególności.

Kto się spotyka ze spółdzielcami wojskowymi przy codziennym warstacie pracy, kto ma możność brać udział w kursach, konferencjach, zjazdach, słyszeć referaty spółdzielców w mundurach wojskowych, ten się przekonał, jak poważna i twórcza praca obywatelska i państwowa odbywa się na odcinku spółdzielczości wojskowej.

Gdybym miał wysuwać jakie wnioski na przyszłość, życzyłbym, aby ten kierunek i to natężenie pracy kulturalno-społecznej i wychowawczej utrzymało się nadal.

GRUPA UCZESTNIKÓW KONFERENCJI SPÓŁDZIELCZEJ, SPÓŁDZIELNI O. K. I
ODBYTEJ DN. 17 II 1930 r. W WARSZAWIE.

IV. Środki finansowe.

W scharakteryzowaniu działalności propagandowej i kształcenia na terenie spółdzielczości wojskowej byłaby duża luka, gdyby nie podać nieco cyfr i informacji o stronie finansowej.

Rok	Liczba spółdz.	Na pracę kultu- ralno-oświatową i propagandową prow. przez sp.	Na działalność instrukcyjną i rewiz. Związku	O g ó ł e m	Średnio na jedną spółdziel.
1924	218	46.603	8.402	55.005	252
1925	236	122.628	49.974	172.602	731
1926	250	286.121	73.832	349.953	1.400
1927	278	284.688	105.088	389.776	1.402
1928	298	411.533	126.448	537.981	1.805
1929	314	408.028	164.950	572.978	1.825
1930	304	270.579	186.390	456.969	1.503
1931	295	263.918	180.412	444.330	1.506
Ogółem zł.		2.084.098	895.496	2.979.594	—

Z powyższej tabelki widzimy, że skromna ilość 200 do 300 spółdzielni, potrafi „wyrobić” półmilionowy roczny budżet na pracę kulturalno-oświatową i kształcenia spółdzielczego. Nie widzimy tu załamania się nawet w latach kryzysu powszechnego (1929, 1930), a jedynie zrozumiałe zmniejszenie się rozporządzalnych nadwyżek.

Szeroko zakrojona i systematycznie prowadzona działalność propagandowa i kształcenia spółdzielczego oraz akcja kulturalno-oświatowa na terenie organizacji spółdzielczych w wojsku, umożliwiona jest w dużym stopniu dzięki dobrze postawionej stronie finansowej. Przyjęta i wprowadzona w życie zasada wydzielania z nadwyżek na cele oświatowo-kulturalne i propagandowe od 15 do 20% sumy ogólnej nadwyżki, stanowi to najpoważniejsze źródło stałego dopływu środków finansowych na te cele. Z tego źródła za ostatnie 7 lat wydatkowały spółdzielnie przeszło jeden milion. Drugim poważnym źródłem, to wstawianie odpowiednich sum do budżetu. W spółdzielniach wojskowych przyjął się słuszny zwyczaj, że niejako tytułem ekwiwalentu społecznego i gospodarczego, dla szeregowych, którzy nie korzystają z dywidendy, wstawia się do budżetu odpowiednie sumy na cele oświatowe i kulturalne.

Sumy otrzymane tą drogą mają swoje walory nie tylko natury gospodarczej, ale i wychowawczej. Albowiem i sumy z podziału nadwyżki i sumy z budżetu bieżącego przechodzą przez kontrolę i sankcję ogółu członków, przez ich uchwały. Przyzwyczajają to do wydatkowania odpowiednich sum na cele kulturalno-oświatowe i społeczne. W warunkach polskiej rzeczywistości ma to ogromne znaczenie wychowawcze.

37822/
12.

4 MAJ. 1933

Zakł. Druk. F. Wyszyński i S-ka, Warszawa.

217

31872/2